

CONFLICTES ÈTNICS I DESIGUALTATS SOCIALS¹

JOAN M. ESTEBAN MARQUILLAS, professor de l'Institut d'Anàlisi Econòmica del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) i de la Barcelona Graduate School of Economics (GSE), i secretari general de la International Economic Association (IEA)

Presento una línia de treball que he desenvolupat —la primera publicació era l'any 1994— amb Debraj Ray i ara, darrerament, també amb Laura Mayoral, amb els quals hem treballat sobre determinants de conflicte social. Encara seguirem i tenim moltes coses per fer i escriure. És un tema que ara atrau molt interès, encara que els explicaré una anècdota. El primer treball el vam publicar l'any 1994, sobre la idea de polarització i mesurar la polarització en una societat, i, després, vam fer un primer model complex utilitzant teoria de jocs sobre conflictivitat social i el vam enviar a la mateixa revista, *Econometrica*. Llavors, l'editor ens el va retornar i ens va dir: «Bé, és que jo m'he llegit aquest article i he pensat, a veure, aquest tema és important? Llavors he mirat al meu voltant i he pensat: polarització, conflicte social? No en veig, no crec que sigui una cosa prou significativa per publicar sobre això.» I ens el va retornar.

Avui en dia, sobre el tema es publica tot, potser massa. Hi ha conferències cada dos per tres. Ara vinc d'una conferència sobre conflicte, passat demà vaig a una altra conferència que és sobre conflicte, d'aquí a cinc dies vaig a una altra conferència sobre conflicte. O sigui que això ara està en plena marxa. Aleshores, aquí el que faré és sintetitzar les idees principals.

Tots aquests treballs són tècnicament molt complexos i amb molta matemàtica darrere, però ens la saltarem tota i miraré només de donar les intuïcions i les idees bàsiques que hi ha darrere. Aleshores, al llarg d'aquesta xerrada el que faré serà cobrir diversos aspectes. Primer, us donaré una miqueta

---

¹ Es tracta d'una conferència que ha estat transcrita i adaptada. L'autor cita articles seus en revistes científiques on es pot trobar un tractament més precís.

d'idea de què vol dir i quina magnitud té això del *conflicte*, quina significació té la conflictivitat social. Després, parlaré una miqueta de com podem captar i mesurar els antagonismes que hi ha dins d'una societat.

Tradicionalment, sempre s'ha pensat que s'havia de lligar desigualtat econòmica i conflictivitat. Doncs, aquí argumentaré que potser la desigualtat no és la manera més apropiada de captar la possibilitat que una societat entri en conflicte. Després parlaré sobre el paper de l'etnicitat en el conflicte social. El concepte d'*etnicitat* el que vol dir és qualsevol altra forma d'estructurar els grups que no sigui per diferències econòmiques, per diferències de classe. Per tant, inclou grups que es defineixen per la seva religió, per la seva llengua... , o sigui, tot el que no és separació econòmica entre grups. Després, ens preguntarem sota quines circumstàncies es produeixen conflictes de classe o conflictes ètnics. Perquè, de fet, la gran majoria de conflictes que estem veient, sobretot en els últims trenta o quaranta anys, sembla que venen guiats per conflictes de tipus ètnic més que no pas per conflicte econòmic. També, en la primera part, us explicaré què és el que hem fet, com hem contrastat empíricament les teories, com podem nosaltres respondre aquesta pregunta de si realment són conflictes ètnics de debò o no. I després veurem les conductes estratègiques que poden haver-hi dins d'una societat per desviar conflictes de classe i transformar-los en conflictes de tipus ètnic, nacionalista, religiosos.

Finalment, parlaré d'una cosa que està relacionada amb tot això i és que tots veiem que hi ha una gran preocupació internacional pels nivells desorbitats de desigualtat que hi ha cada vegada més. I, com veureu, de fet hi ha comentaristes a la premsa —premsa americana, anglesa, diaris molt coneguts— que ja parlen de lluita de classes, que s'ha obert la lluita de classes.

Sobre aquesta qüestió ha sortit el llibre de Piketty —molt llegit el llibre aquest—, que no m'agrada, però el comentarem. Aleshores aquí, sota aquesta perspectiva, veurem què està passant amb la desigualtat en el món i si d'aquí podem esperar que sorgeixi o torni a sorgir un conflicte de classes, cosa que semblava molt dissolta.

Primer, quants conflictes hi ha? El màxim van ser uns períodes en què hi havien simultàniament més de cinquanta conflictes oberts. També hi ha conflictes petits, és a dir, de menys de cent morts; aquesta és la separació que fem. La quantitat de conflictes ha anat creixent, creixent i creixent. Sembla que va arribar al cim, precisament, gairebé amb el col·lapse de la Unió Soviètica, però sorprenentment,

després, això ha assolit un nivell molt alt. Assoleix un nivell molt alt, fins i tot més alt que als anys seixanta i cinquanta. Actualment, sense que es pugui dir que això està emmascarant la lluita bipolar, segueix havent-hi molts conflictes en el món.

Hi ha diversos tipus de conflictes; guerres civils, conflictes lligats al final del control colonial, són les guerres d'independència i moviments d'independència, i guerres internacionals, o que s'han internacionalitzat. Bàsicament, el conflicte més habitual són les guerres civils. El pes de les guerres internacionals és molt petit comparat amb les guerres civils.

Després, es pensa que a l'Àfrica estan en guerra cada dia. Doncs, no. N'hi ha més a Àsia, i és el gruix dels conflictes civils. Àfrica comença a tenir-ne pocs. També considerem l'Orient Mitjà i Europa. En xifres, des del 1945, hi ha hagut 25 guerres internacionals, hi ha hagut de 3 a 8 milions de morts, però hi ha hagut 240 guerres civils i han afectat gairebé la meitat dels països que estan a les Nacions Unides. No és que estigui concentrat en tan pocs països. La meitat dels països que hi ha a les Nacions Unides han experimentat guerres civils. Ara hi ha 24 en marxa, més 9 guerres civils que estan internacionalitzades. La quantitat de morts és com cinc vegades els que hi ha hagut en guerres internacionals. A més, hi ha tota la població civil que s'ha assassinat i eren no combatents. De fet, ara estic a punt de publicar un article sobre el caràcter estratègic d'aquests assassinats en massa de població civil. A més, hi hem d'afegir que, el 2014, hi havia 43 milions de persones desplaçades degut a guerres civils. Important el cost econòmic, en vides, de patiment, de les guerres civils... És descomunal, és enorme. De fet, el mateix Banc Mundial, avui en dia, ja veu que la principal causa que els països no es desenvolupin és precisament les guerres civils, els conflictes civils i la inestabilitat dels governs que això causa.

Hi ha dos aspectes que voldria subratllar sobre això. Primer, si les guerres civils són tan destructives, com pot ser que n'hi hagi tantes? Com pot ser que no s'arribi a acords?, havent-hi el perill de tanta destrucció. El segon és que molts d'aquests conflictes apareixen com a conflictes d'aspecte ètnic, i et preguntes per què, per què n'hi ha?, per motius religiosos?, per motius nacionalistes?, per diferències ètniques mateixes i, en canvi, per què no n'hi ha de classe? Miraré de contestar aquestes dues preguntes.

Aleshores, què passa amb la classe social i els conflictes civils? A una gran part de nosaltres ens vam educar amb la idea que conflicte civil, guerra civil, volia dir

conflicte de classe i ja està. I no només nosaltres: tota la literatura de ciència política, bàsicament, entenia que era conflicte de classe. No ha sigut fins als anys noranta, la segona part dels vuitanta, que dins de ciència política hi ha hagut gent que ha començat a dir que això semblava que més aviat era ètnic. Efectivament, encara hi ha hagut potser més de cent treballs, sobretot de ciència política, molts van ser en els setanta, vuitanta, noranta, mirant de lligar la desigualtat econòmica amb el fet que hi hagués conflicte en aquell país, i els resultats han sigut espantosos: mai s'ha trobat cap relació estable entre desigualtat econòmica i la probabilitat que hi hagi conflicte en un país. Fins al punt que en els treballs que avui en dia es fan mirant d'explicar el fet que hi hagi guerres civils a causa de diversos factors, l'índex de Gini de desigualtat econòmica ni s'hi posa, perquè ja se sap que mai s'ha trobat una relació sistemàtica entre desigualtat econòmica —almenys tal com està captada per l'índex de Gini— i conflicte social. I llavors això ha portat a pensar que potser la desigualtat econòmica no és el concepte més adequat.

És a dir, el fet que hi hagi pobres i rics no pot ser explicació de conflicte; potser el que està passant és que estem mirant en la direcció errònia. Tradicionalment, sempre s'ha tingut al cap el concepte de *desigualtat econòmica* tal com, per exemple, està mesurada pel famós índex de Gini. Però n'hi ha molts d'altres. Primer, parem atenció al *principi de les transferències progressives*, que és un criteri més general. De fet, és un criteri que satisfan tots els índexs que s'estan utilitzant de desigualtat, també la variància, en fi, tots els nexes que s'utilitzen. Aquest principi el van desenvolupar Pigou i Dalton cap a l'any 1920 i, des de llavors, ha tingut una influència fortíssima sobre la literatura de com mesurar la desigualtat. Aquest principi estableix que transferir diners d'una persona a algú més pobre ha de reduir la desigualtat. Efectivament, tots aquests índexs satisfan aquesta propietat, i per descriure una distribució de renda, si fas aquesta transferència, la corba de Lorenz assenyala que hi ha menys desigualtat.

A la nova distribució hi hauria molta menys gent amb rendes altes, ja que una part s'hauria traspasat a la gent més pobre, i, per tant, hi hauria menys pobres. Ara bé, aquest criteri no ens diu que necessàriament s'hagi de treure diners dels més rics i donar-los als més pobres. Simplement diu que si els traiem d'alguns, els donem a algú més pobre. Ara bé, imaginem que redistribuirem els diners, però només entre els rics: traiem diners dels més rics i els donem a la classe mitjana-alta, amb la qual cosa estem fent un grup en què tots són molt

més iguals, però tots són rics. I fem el mateix entre els pobres: traiem diners als de la classe mitjana-baixa i els donem als més pobres; estem formant un grup de pobres. Efectivament, com que cada vegada hem tret diners de gent més rica i els hem donat a gent que en tenia menys, hi ha menys desigualtat. Tots els índexs de desigualtat confirmen que hi ha menys desigualtat, també la corba de Lorenz demostra que hi ha menys desigualtat. Però, si ho mirem bé, deduïm que hi ha més probabilitat que hi hagi conflicte social amb la nova distribució. Perquè, és clar, en aquesta nova distribució, està ben definit a quin grup social es pertany, perquè els dos grups —rics i pobres— estan molt delimitats. És a dir, és clar què vol dir ser ric i què vol dir ser pobre: si soc pobre ja sé qui és el ric i si soc ric ja sé qui és el pobre, i aquí no hi ha cap equívoc. Per tant, jo pensaria que hi ha més conflictivitat. Què hi ha aquí d'específic? Que, de fet, hem format dos grups. Hem polaritzat aquesta societat, hem creat dos pols. Aleshores, hi ha individus que se saben membres d'aquest grup i no membres de l'altre grup, i al revés.

Ara bé, si volem captar la possibilitat de conflictivitat social, potser més que la desigualtat —que veiem que en aquest exemple ens està dient que aquesta societat està anant molt bé perquè hi ha menys desigualtat—, hauríem de mirar si s'estan formant grups, perquè bàsicament la conflictivitat és una confrontació entre grups socials, no entre individus.

A partir d'aquí, ens plantegem si podem entendre aquesta noció de *polarització* i com la podem mesurar; és a dir, captar el grau d'antagonisme social. Sobre això hem publicat dos articles a *Econometrica*, els anys 1994 i 2004, en què preteníem obtenir un índex que mesurés el grau de polarització d'una societat, sobre la base que l'antagonisme que pugui sentir una persona cap a altres membres de la societat depèn de l'alienació que senti respecte a l'altre, és a dir, com de lluny se sent de l'altre. Aleshores, qualsevol cosa que accentuï o bé l'antagonisme o bé el sentit d'identificació en el propi grup és una cosa que augmentarà la tensió social.

Per tant, el que fem és considerar que, de fet, l'índex del grau de polarització d'antagonisme social és la suma dels antagonismes que senten els membres d'aquesta societat. Però no és una cosa individualitzada; o sigui, jo em sento antagònic amb una persona que està en un altre grup social, però en aquest antagonisme compta la meva pertinença a un grup, compta la meva identificació amb un grup social.

Aleshores, per donar-hi cos, vam obtenir un indicador per mesurar això, i ho vam fer a través de tres axiomes. És a dir, mirem les distribucions, i definim aquesta idea intuïtiva que tenim sobre la polarització i hi establim tres condicions o afirmacions. Doncs bé, amb aquestes tres afirmacions, obtenim que hi ha una única manera de mesurar la polarització en una societat amb una distribució.

El primer axioma simplement afirma que, si hi ha una concentració de la població cap al centre, que vol dir que hi ha menys rics i menys pobres, hi haurà menys polarització. Hem considerat la renda, però s'hi pot posar qualsevol variable. Per exemple, podem mesurar el grau de polarització política d'un país si sabem com es distribueix la població en la polarització entre esquerra i dreta.

Per explicar la segona afirmació, imaginem que en la distribució de la població hi ha tres concentracions en comptes d'una. Per exemple, tres grups de renda: els pobres, la classe mitjana i els rics; o tres opinions polítiques: l'esquerra, el centre i la dreta. Aleshores, el que establim és que la polarització augmenta com més cohesionats estiguin els grups. I això suposant que la distribució és simètrica, és a dir, hi ha tanta gent en un grup com en l'altre.

Quant a la tercera afirmació, imaginem que la societat està dividida en quatre grups. Per exemple, esquerra, centre esquerra, centre dreta, dreta; o pobres, classe mitjana baixa, classe mitjana alta, classe alta. I imaginem que els dos grups que estan en el centre se'n van cadascun cap als extrems. Aleshores, el que afirmem és que la polarització augmenta quan disminueix el nombre de grups. Qualsevol índex ha de dir que hi ha més polarització a la nova distribució.

Per tant, si ens creiem aquests tres principis, resulta que hi ha una sola manera de mesurar la polarització, que és la doble suma de la mida de la població de cada grup multiplicada per la distància entre els grups.

I aquesta és l'única manera de mesurar-ho, i això no es comporta com una mesura de desigualtat. És un indicador completament diferent que el que capta és: si es formen grups dins de la societat, com de grans són relativament els uns dels altres?, quina distància hi ha entre aquests grups?, com influeix això en la polarització, en l'antagonisme d'aquesta societat? Per tant, aquest serà l'indicador que farem servir per veure si això ens pot explicar el conflicte social.

Aquest indicador l'aplicarem també per mirar la polarització ètnica dins d'una societat. I això és molt important, perquè aquestes distàncies són distàncies culturals. Per exemple, una persona catòlica segurament se sent més allunyada d'una persona fonamentalista que d'una de protestant. I aquesta distància és important, perquè el que volem calcular no és només la mida dels grups, sinó com de distants se senten els uns dels altres. I si les distàncies són petites, per molt que hi hagi grups marcats, doncs, tampoc no passarà res; si les distàncies són molt grans, passarà molt. Després hi aprofundirem per intentar explicar el paper de la polarització, sobretot la polarització ètnica, i parlaré de com mesurem la distància cultural entre grups ètnics per intentar explicar el conflicte social.

Aleshores, com un criteri alternatiu, a la literatura s'ha utilitzat un altre índex, que es diu l'*índex de fraccionalització*, que és un índex que només utilitza la mida dels grups, no utilitza com de distants se senten entre si, ni econòmicament, ni culturalment. I aquest índex consisteix, simplement, de calcular, si jo agafo dues persones a l'atzar en un país, quina és la probabilitat que aquestes dues persones pertanyin a grups diferents, a grups ètnics diferents. Així, com més alt sigui vol dir que aquesta societat està més fracturada ètnicament, que és molt difícil trobar dues persones del mateix grup. Aquest índex també té el seu paper a l'hora d'explicar els conflictes socials.

Arribats aquí diem que potser l'error que hi ha hagut per no poder explicar el paper de la classe social és perquè hem utilitzat els índexs de desigualtat, quan hauríem d'haver utilitzat potser índexs de polarització. És veritat que s'està utilitzant l'índex inadequat, però com podem explicar que bàsicament estem veient conflictes que semblen de tipus ètnic i religiós i no pas de classe. De fet, els politòlegs, analitzant conflictes, han trobat que els conflictes eren bàsicament de tipus ètnic, i això ha tingut una influència tremenda en tot el pensament, sobretot de ciència política, sobre com enfocar el conflicte. Per exemple, Donald Horowitz, el famosíssim politòleg especialista en conflictes, va dir: «Bé, això de la profecia de Marx, doncs, bàsicament s'ha complert a Àsia i a Àfrica, però no amb les classes, sinó amb els grups ètnics.» O també Brubaker i Laitin. Doncs, ja s'ha arribat a l'eclipsi de l'eix ideològic esquerra-dreta, aquí només hi ha conflictes entre grups ètnics per apoderar-se del poder.

Aleshores, la cosa és dir, bé, les divisions ètniques efectivament són bons predictors del conflicte en els països, i si això és veritat, com hem d'interpretar que hi hagi una relació entre les divisions ètniques i la conflictivitat en els països?

Hi ha una literatura sobre el paper de les divisions ètniques a les guerres civils, que va començar bàsicament l'any 1997 amb un treball d'Easterly i de Levine, i hi ha hagut diverses contribucions, Marta Reynal-Querol, de la Universitat Pompeu Fabra, també hi ha fet contribucions molt importants. Aleshores, aquí hi ha algunes preguntes que són les que han guiat la discussió en la literatura, una és: per què és rellevant l'ètnicitat? És a dir, per què això pot ser una base per dividir la societat? Hi ha dues visions, una que és la que se'n diu la *primordialista*, que ve a dir: «Res, aquí hi ha odís ancestrals i s'ha acabat, i així que poden, doncs, es maten.» Aquesta és la visió, per exemple, de Huntington. Després, hi ha una altra visió que és la que se'n diu la *instrumentalista*, que és dir: «No, aquí el que està passant és que estem utilitzant la identitat de classe com un instrument per aconseguir alguna identitat.» Perquè, és clar, el problema de la classe social és establir a partir de quin nivell de renda un és d'una classe o de l'altra. Marx ja té cura de no fer això; per ell, és una cosa conceptual: posseeixes mitjans de producció o no, i els que posseeixen mitjans de producció són els capitalistes. Llavors, és una variable de sí o no. Però, a l'hora d'implementar-ho, doncs, potser jo tinc un cosí que li han anat bé les coses i tenia una botigueta i ha anat fent uns diners, però, en canvi, un altre cosí està a l'atur; això de la divisió de classes és difícil d'implementar. En canvi, tots els musulmans a l'Índia són diferents i identificables dels hinduistes, i això sí que permet una identificació immediata. Si hi ha alguna manera d'aprofitar aquesta facilitat d'identificació per aconseguir coses, doncs, no et sorprèn que potser s'utilitzi instrumentalment. O sigui, no és que siguin odís tradicionals, sinó que són usos instrumentals d'aquestes formes d'identitat.

Després, et plantejges amb quins objectius? Aquí també la literatura mira dues alternatives: una és simplement les ganes d'obtenir més rendes, més diners, i per això hi ha guerres civils; l'altra argumenta que el que provoca les guerres és l'orgull pel propi grup ètnic, o revenges de derrotes del passat. Llavors, mirarem també quin paper tenen cada una d'aquestes variables empíricament en les dades.

Per mirar de contestar aquestes preguntes, fem un model. És un model en què utilitzem teoria de jocs. La idea del model és la següent: dins de la societat sempre

hi ha oposició d'interessos. Hi ha individus que volen una cosa, altres que en volen una altra; hi ha contraposició d'interessos. Normalment, les societats estan dotades d'un sistema polític el paper del qual és aconseguir, d'aquesta oposició d'interessos, arribar a una decisió col·lectiva i que sigui acceptable, diguem-ne, per a tothom. Per exemple, en la democràcia votes i s'implementa el que la majoria vol, i tothom ho accepta perquè pensa que demà potser guanya la seva opció i implementarà el que vol. Aleshores, una situació de conflicte és una situació en la qual hi ha algun grup social que no accepta aquest mecanisme de prendre decisions col·lectives basades en el sistema polític. Per exemple, si pensem en la guerra civil al Líban, doncs, inicialment, al Líban, a la constitució es deia que el president havia de ser catòlic, perquè quan es va independitzar la majoria era catòlica. Però la taxa de creixement de la població musulmana va ser molt més ràpida, i va arribar un moment en què hi havia una àmplia majoria musulmana, però la constitució deia que el president havia de ser catòlic. Aquí ja va haver-hi problemes, perquè hi havia un grup que simplement no volia que s'implementés, en aquest cas, un acord social que estava dins de la constitució, i llavors això va acabar en una confrontació.

Per tant, la idea és: molt bé, hi ha un grup social que això no ho accepta i, com que la regla de prendre decisions ha sigut denunciada, vol dir que estem davant d'una situació en què el resultat final d'aquesta confrontació d'interessos és incert. Si sabéssim què passarà, doncs, ja està. És una regla. Dius, doncs, mira, quan aquests volen això i els altres volen allò, passa allò.

Però no és així, és incert. Per tant, vol dir que tots els grups socials veuen que el futur és incert, el que passarà és incert, i aleshores el que fan és gastar recursos per intentar augmentar la probabilitat d'èxit que el que ells volen s'implementi. Però, amb quants recursos i amb quina intensitat? Bé, depèn. He de mirar quina és la meva millor resposta al que estan fent els altres. Si els altres són molt actius, doncs, potser jo també estaré temptat a ser molt més actiu per contrarestar-ho. Si els altres ho són poc, potser la meva millor estratègia és també ser-ho poc. Per tant, aquí estarem en un joc on el grau d'activisme i de recursos posats en aquest conflicte serà la millor resposta de cada grup al que estiguin fent els altres. Aleshores, el que busquem és el que en diem *una situació d'equilibri*. És a dir, una situació en la qual cap grup no té cap incentiu a canviar l'estratègia, a canviar la quantitat de recursos que està posant en el conflicte. Llavors, el que

fem és considerar la quantitat total de recursos que es cremen en aquesta situació i prenem això com un indicador de la intensitat de conflicte que hi ha en aquesta societat.

Tot i que, a la part empírica, mirarem guerres civils, aquesta idea és general. Imaginem, per exemple, que el PP diu que retallarà el dret a l'avortament. Doncs bé, hi haurà gent horroritzada per això que decidirà fer una manifestació. I, llavors, els *keepers*, els hiperreligiosos decidiran fer-ne una altra. I tot això, quina funció té? Bé, és una cosa que crema recursos perquè estem cremant diners, temps de la gent, capacitat d'organització, mobilització, etcètera, per intentar influir en la decisió del govern. Per què? Perquè intentem anar per un camí que no és el pel qual, diguem-ne, normalment es resolldria aquesta confrontació política.

Hi ha cinquanta mil exemples d'aquests, i nosaltres agafarem l'extrem de guerres civils. De fet, empíricament no només hem fet això, sinó que també hem mirat quina relació hi havia entre aquestes variables i una conflictivitat social baixa, amb dades que tenim de manifestacions que hi ha hagut en alguns països, per presos polítics i coses d'aquestes, que són graus per mirar la insatisfacció social a nivell més fi que no en guerres civils amb dos-cents morts, diguem-ne. Aleshores, nosaltres tenim aquest model que ens prediu què passarà en equilibri. També hem fet un altre treball, que és complicat i tècnic, per mirar de trobar una manera senzilla de relacionar la mida dels grups socials i les distàncies que tenen entre si amb el que ens diu el model que passa en una situació d'equilibri. En un altre article demostrem que, de fet, el conflicte depèn, bàsicament, de dues coses: una és el grau de polarització ètnica que hi ha en un país, multiplicat pels guanys sociopolítics, i la segona és el grau de fraccionalització. Per tant, hem arribat a un model amb una fórmula en què, de fet, la intensitat del conflicte depèn de la suma d'aquests dos factors, i després d'altres coses, com la renda *per capita*, la població, etcètera. Però aquests dos factors són els que ens interessin, perquè són els que estan lligats a l'estructura social i l'estructura ètnica del país.

Per tant, quins són els ingredients que tinc i com he de calcular aquesta fórmula? Per una part, he de saber quants grups ètnics hi ha i quina mida tenen i, després, he de calcular com de llunyans se senten els uns dels altres, perquè he de calcular l'índex de polarització ètnica. Aleshores, per a la mida dels grups hem agafat —com sol fer tothom— les dades de l'atles soviètic Mira, en el qual

van computar la mida dels grups ètnics a tots els països del món. I, aleshores, calculem les distàncies culturals entre grups per calcular la polarització ètnica en un país considerant la llengua que parla cada grup.

Després, hem de ponderar la polarització ètnica amb els beneficis sociopolítics. Imaginem, per exemple, un cas als Estats Units. Allà hi ha llibertat de culte total. Si vull, jo demà puc crear la meua pròpia església, la registro i ningú em diu res, mentre no empenyi ningú. Per tant, com que no hi ha cap mena de repressió en la identitat religiosa de la gent, doncs, per molt que jo calculi que hi ha un grau de polarització religiosa als Estats Units, la importància de conquerir el poder per motius religiosos és molt baixa. Per tant, la importància de conquerir el poder basada en motius ètnics ha de dependre, diguem-ne, de quanta repressió política hi ha. Si hi ha molta repressió política, vol dir que jo no podré aconseguir l'expressió de la meua identitat, si no és que conquereixo el poder, perquè, si no, no em deixen.

Després, per veure quina importància pot tenir el guany econòmic, el que fem és calcular el volum de les rendes que es controlen des de l'Estat. Bàsicament, agafem el valor dels estocs de recursos naturals amb petroli i minerals que tenen els països com la font més fàcil d'obtenir rendes si conquereixes el poder. Per tant, el benefici de conquerir el poder depèn, per una part, del grau de polarització i dels guanys sociopolítics de conquerir el poder, més el grau de fraccionalització multiplicat pels guanys econòmics. Per què aquesta separació? Bé, perquè, com dèiem al començament, el grau de polarització inclou la distància cultural que hi ha entre els grups. Per tant, quan es tracta del poder polític i el que pots fer dins del poder polític, aleshores, com de distant culturalment em sento dels altres grups és molt important. En canvi, si només es tractés de guanys econòmics, l'únic que importa és si el meu grup aconseguirà beneficiar-se'n o no. Quin altre grup es beneficia si no soc jo, m'és igual. Per tant, aquí utilitzaré un índex que només depèn del meu pes com a grup dins de la societat, però no hi haurà cap factor cultural de distància, perquè és irrellevant. L'únic que és rellevant és que es crea una competència a veure qui aconsegueix agafar aquests recursos. Llavors, el que hem fet és mirar empíricament quin pes té cada una d'aquestes dues variables per explicar la conflictivitat.

El resultat principal és que el conflicte depèn de tots dos factors, és a dir, que hi intervenen tant potencials guanys econòmics com guanys sociopolítics, però el

més important és que el conflicte no depèn de les divisions ètniques. A l'hora de veure la relació entre aquestes variables i la intensitat de la guerra civil, el que fem és afegir-hi també, independentment, els índexs de polarització ètnica, però sols, no multiplicats pels guanys polítics, i els de fraccionalització sols, no multiplicats pels guanys econòmics. Aleshores, si hi haguessin odis purament culturals, vol dir que la pura polarització ètnica seria un determinant de conflicte. Però, en canvi, el que trobem és que, si la posem independentment, no és explicativa; només és explicativa la polarització ètnica si va associada a guanys sociopolítics. Només és significativa la fraccionalització ètnica si hi ha guanys econòmics; si no hi ha guanys econòmics, això no és un motiu de conflicte.

Per tant, vol dir que això desmunta les teories aquestes primordialistes d'odis fonamentals i dona una base empírica molt forta a la visió instrumentalista. És a dir, és perquè hi ha guanys econòmics que aquestes diferències s'aprofiten i provoquen conflicte. Per tant, el conflicte polític i econòmic està present, però, de fet, es canalitza bàsicament a través de grups ètnics.

Considerem això amb una miqueta més de detall per entendre per què veiem més conflictes ètnics que conflictes de classe. Aquí simplement vull fer dues puntualitzacions, basades en tres articles que he publicat aquests últims anys. És clar, un problema fonamental d'utilitzar la classe social com a forma de demarcació, d'identitat de grup, és que és una espasa de dos talls... Perquè, per una part, tots estem empenyats perquè tenim pocs diners, però com que en tenim pocs no tenim mitjans econòmics per tenir èxit en la rebel·lió. Aleshores, la idea és que en la conflictivitat social no només cal molta gent empenyada que es vulgui mobilitzar, també calen recursos. Si vull mobilitzar gent, he de tenir diners per llogar autobusos... Si tinc militants, doncs, d'una forma o altra els he de compensar; la gent que ve potser pensa que venint és més probable que trobi una feina o que pugui progressar. Tot això són recursos. Així, l'argument és que nosaltres necessitem més d'un *input* per ser efectius en el conflicte, necessitem recursos humans —gent, activistes que surtin al carrer—, però necessitem també diners, necessitem sumar-hi intel·lectuals que ens escriguin els programes dels partits, o facin obres de teatre ridiculitzant el contrari, etcètera. Aleshores, és clar, aquí estem en un problema, i és que si volem un grup molt homogeni, tots molts semblants, no tindrem prou riquesa d'*inputs* per ser efectius. Per exemple, quan jo era jove, érem tots súper d'esquerres i era allò de la unió de les forces del

treball i de la cultura, perquè es necessitava la gent de la cultura perquè les forces del treball poguessin ser eficaces. Era això: bé, jo accepto una mica de diversitat perquè em cal l'*input* d'aquesta gent. Llavors, si accepto més diversitat, hi ha una miqueta més de confusió d'objectius, però, en canvi, soc més eficaç. Hi ha una lluita entre l'eficàcia i la claredat dels objectius. Per exemple, pensem què passa si dins d'un grup ètnic augmenta la desigualtat econòmica. Doncs, si augmenta la desigualtat econòmica, per aquest argument, el que passa és que aquest grup es transformarà en més activista. Per què? Perquè, per una part, hi haurà rics més rics, que els serà més fàcil posar-hi diners, i els pobres seran més pobres i més fàcils de mobilitzar, per tant, costarà menys mobilitzar-los. Si ara jo comparo què passa si tot un grup social s'ha fet més ric que l'altre, els rics són més rics i poden posar-hi més diners, però els pobres també són més rics i, per tant, costarà més mobilitzar-los. Per tant, quin serà el resultat net de si jo podré ser més efectiu mobilitzant aquesta gent o no? Doncs, és el resultat de les forces que va cada una en una direcció. En canvi, quan la desigualtat passa a dins del grup, aleshores, totes dues coses van en la mateixa direcció: hi ha més diners, hi ha més pobres. Això no és una cosa purament especulativa. Pensem, per exemple, com es va finançar l'IRA a Anglaterra, doncs, amb irlandesos que als Estats Units van fer diners. Com es finança l'hinduisme a l'Índia? Amb hindús fonamentalistes que estan als Estats Units i fan diners i els envien cap allà. O, per exemple, a l'Àfrica moltes vegades el fet que hi hagi conflictivitat en un país depèn del fet que potser el mateix grup ètnic està en el poder en el país del costat i subministra recursos a l'altre, llavors, aquests són més efectius en el conflicte. Per tant, una primera idea és: per què és més difícil tenir èxit si s'organitza el conflicte amb classes socials? Bé, perquè si em defineixo pel fet de ser pobres, com que ser pobres vol dir que necessàriament tindrem pocs recursos, no tindrem els recursos òptims, diguem-ne, per poder ser efectius.

I, ara, l'última idea sobre per què veiem més conflictes ètnics que de classe, i que utilitza, en part, aquest argument. L'argument és el següent: imaginem que hi ha per una part rics i pobres, i després hi ha un grup ètnic A i un grup ètnic B. Aquesta societat pot quedar dividida per classes, i no és que hi hagi un conflicte de classes; pot quedar dividida al llarg de línies ètniques i, llavors, hi ha un conflicte entre grups ètnics. Aleshores, aquí he de veure quina de les dues coalicions es formarà, si es formarà una coalició de classe o una coalició ètnica.

En el nostre treball estem estudiant quina és l'estratègia òptima de cada grup a l'hora de formar coalicions. I el tipus de resultat que trobem és el següent: típicament els pobres, en el nostre model i en les nostres hipòtesis, prefereixen el conflicte de classes a l'*status quo*. Dins dels pobres, els que són membres del grup ètnic més gran els agrada més el conflicte ètnic que el conflicte de classe. Per què? Bé, perquè els guanys són similars, però, en canvi, en un conflicte ètnic el ric és el que paga. En un conflicte de classe, haurien de pagar, a més, els costos financers del conflicte. Els rics el que prefereixen per sobre de tot és l'*status quo*, que hi hagi pau. Però allò que volen menys és que hi hagi conflicte de classe. I el que passa és que, si els rics proposen que hi hagi pau, els pobres abans que acceptar la pau obririen un conflicte de classe. Com que la pau no és possible, aleshores, l'estratègia òptima dels rics, del grup ètnic més dominant, més ampli, és proposar que hi hagi conflicte ètnic, arrossegar els pobres del grup ètnic més gran a un conflicte ètnic. Bé, tot i que és pitjor que la pau, és millor això que no pas que hi hagi conflicte de classe. Llavors, aquí demostrem que l'equilibri estratègic d'aquest joc és que hi ha o pau o conflicte ètnic, però no hi ha conflicte de classe, perquè abans, estratègicament, els rics del grup ètnic més important preferirien trencar el grup de pobres i fomentar un conflicte de tipus ètnic.

Això ara ho estem contrastant empíricament. Sobre això hi ha diverses citacions. Per exemple, Warren Buffett va declarar al *New York Times* el 2006: «És clar que hi ha lluita de classes, però és la meua classe, la de rics, la que està fent la guerra i els que l'hem guanyada, els que estem guanyant.» Al *Times*, que jo no diria que sigui una revista d'esquerrers. Ara, a l'abril: «Hi ha guerra de classes i els pobres són als que els estan fotent puntades al cul», al *The Observer*, jo diria que també és una revista moderada. Al novembre: «El conflicte de classes retorna i els polítics anglesos estan començant a córrer plens de por.» Tothom està convençut que això està anant molt malament. De fet, l'OCDE i el Fons Monetari Internacional, organismes internacionals que tradicionalment han sigut d'allò més conservador, han produït no sé quants informes esverats pel grau de desigualtat i dient que no pot haver-n'hi tanta, que s'ha de reduir la desigualtat. I penses que aquí passa alguna cosa, no?

Els mitjans de comunicació controlats pels poders estan esverats, els organismes internacionals estan esverats i, a sobre, Piketty els diu que l'1 % més ric s'està fent molt més ric. Aleshores, dins de la línia del que he intentat argumentar abans, jo crec que l'argument de Piketty s'ha mal interpretat, i crec que ell mateix l'ha mal

interpretat. És a dir, que això que l'1 % s'hagi fet molt ric, que és veritat, és molt important des del punt de vista fiscal.

Quan diuen de rebaixar el tipus marginal màxim de la renda vint punts, però és que només afecta l'1 % de la població. Bé, afecta l'1 % de la població, però aquest 1 % controla el 20 % o el 30 % de la renda, i, per tant, la caiguda de recaptació fiscal serà brutal. I ha sigut brutal. Des d'aquest punt de vista, sí que és molt important. Ara bé, consistentment amb el que deia abans de la polarització dels grups, saber que hi ha un 1 % de persones, de les quals probablement jo mai en trobaré cap a la meua vida, que s'han fet més riques, doncs, no sé si això en si augmenta les tensions socials. Potser les augmenta més si passa alguna cosa entre grans grups socials, no només amb una elit superpetita que no veiem.

Si considerem la distribució de la renda als Estats Units l'any 1974 i l'any 2000, veiem que l'any 1974 hi ha una gran massa de població que està al voltant de la renda mitjana *per capita*. I si considerem l'any 2010, ja veiem que hi ha molta menys gent amb aquests nivells de renda i, en canvi, hi ha molta més gent amb nivells de renda molt baixos. I una cosa molt semblant passa a tots els països: Anglaterra, Alemanya...

Hi ha hagut molta gent de la classe mitjana que ha desaparegut, i també hi ha gent que s'ha fet més rica. O sigui, s'ha reduït classe mitjana, ha augmentat una mica la classe alta i ha augmentat molt la classe pobre. Però és important veure què ha passat amb la distribució del mercat, és a dir, abans d'impostos i abans de transferències. I això és molt important, perquè estem vivint en una economia de mercat i l'economia de mercat és un mecanisme pel qual s'obtenen uns «vals» que donen dret a la producció del país. El que passa és que el mercat distribueix aquests vals d'una manera molt embogida, molt estranya. I, per això, l'Estat hi ha d'intervenir i, mitjançant els impostos, ha de redistribuir, d'alguna manera, els diners, pagar les pensions als jubilats i les prestacions o ajudes a les persones a l'atur, per exemple. I, aleshores, va redistribuint. Però, el que és important és quanta tensió s'està posant a l'estat del benestar. Perquè, si la distribució de mercat s'està tornant molt més desigual, vol dir que, per mantenir el mateix que hi havia abans, cal una intervenció encara molt més intensa de l'Estat en la redistribució dels diners. I, per tant, vol dir que més tensió a l'estat del benestar, i sembla que hi està intervenint més, però no és que hi estigui intervenint més, és

que cada vegada la situació...

Tornant als Estats Units, any 1974, teníem tota una àmplia classe mitjana que ha desaparegut. Cal considerar també els factors demogràfics, perquè hi ha un percentatge més alt de gent gran que té zero ingressos del mercat i ha de viure de pensions de jubilació. A Anglaterra, simplement, la classe mitjana ha desaparegut. Hi ha hagut aquí un augment descomunal de gent amb molta menys renda i, després, hi ha els alts professionals, a aquests els va molt millor. A Alemanya no hi ha classe mitjana. I a Espanya, el moviment no ha sigut, potser, tan brutal, però déu n'hi do.

En aquest sentit, jo crec que això és molt més important, i diu més sobre la transformació de la societat, que saber que l'1 % és més ric.

Volia ensenyar aquestes coses perquè em sembla que no s'hi dona atenció i crec que, precisament, és crucial veure què està passant al mercat, com el mercat tracta el ciutadà. És crucial, perquè, després, és l'Estat el que ha de venir a tancar forats. És clar, hi ha les pressions polítiques: «Home, és que l'intervencionisme de l'Estat...» Bé, és que això és *invivable*. Si veiem el canvi de com el mercat tractava la gent abans i ara, és brutal. Aquí darrere hi ha canvis tecnològics, és clar, vol dir que aquí no hi ha indústries, ha desaparegut la indústria, amb treballs estandarditzats, amb sous molt similars. Però, bé, davant d'aquesta societat, què fem? I aleshores sembla que això és la gran pregunta política que hauríem de pensar seriosament, és el nostre repte. El nostre i el de tots els països.

Per tancar, aquí estan havent-hi problemes importants, però la qüestió és: veurem guerra de classes? Bé, seguint amb l'argument d'abans, veurem molt dramatisme i molta pobresa, però difícilment conflicte de classe, perquè, és clar, abans hi havia una gran massa de població que guanyava al voltant de la renda mitjana i, per tant, tenia interessos similars i podia reclamar més. Ara, amb l'estroncament aquest de la classe mitjana, no hi ha grups grans amb interessos comuns, tot està més dissolt. Aleshores, és molt més difícil estructurar una pressió política.